

ASUINALUEIDEN VÄLISET SOSIOEKONOMISET EROT LAHDESSA

MARJAANA SEPPÄNEN — JARMO RUSANEN

Asuinalueiden välisten sosioekonomisten erojen lisääntyminen on noussut huomion kohteeksi viime vuosien aikana eurooppalaisessa keskustelussa (ks. esim. Musterd & Ostendorf 1998). Ilmiöön on kiinnitetty huomiota myös Pohjoismaissa, joissa kiinnostus segregatioon liittyviin kysymyksiin on selvästi kasvanut.

Segregaation käsitettä käytetään useimmiten viittaamaan tilanteeseen, jossa erilaiset ryhmät asuvat selkeästi erillään toisistaan. Segregaatiota voidaan luonnehtia myös sosiaalisen eriarvoisuuden tilalliseksi ilmentymäksi. Se syntyy seurauksena prosessista, jossa 1. tietyt ominaisuudet omaavat ihmiset muuttavat tietylle alueelle, 2. tietyt ominaisuudet omaavat ihmiset muuttavat pois alueelta tai 3. alueella asuvan väestön ominaisuudet jonkin asian suhteen muuttuvat (Andersson & Borgegård & Hjort 1997).

Segregaation käsite on aina suhteellinen. Jokin maantieteellinen alue ei itsessään voi olla segregoitunut, vaan se on sitä vain suhteessa muihin alueisiin. Yleisesti segregatio jaetaan kolmeen tyyppiin: puhutaan demografisesta, sosioekonomisesta ja etnisestä segregatiosta. Erityisesti etnisen segregatiion tutkimuksella on pitkä traditio sekä Amerikassa että Euroopassa. Sosioekonomisen segregatiion tutkimuksessa pääpaino on ollut tulojen, koulutuksen ja työmarkkina-aseman tarkastelussa erottavana tekijänä. Viime aikoina näiden selitysvaikutus on heikentynyt ja selitystä on ryhdytty etsimään yhä enemmän elämäntapaan ja kulttuuriin liittyvistä tekijöistä (esim. Friedrichs 1995; Andersson & Borgegård & Hjort 1998; Vaattovaara 1998; Skifter Andersen & Ærø 1999).

Kiinnostus alueelliseen eriytymiseen ei Suomessa ole aivan uutta, sillä aihetta on vuosikymmenien aikana tutkittu eri tieteenalojen piirissä. Vuonna 1932 Heikki Waris kirjoitti väitöskirjansa työväenluokan asuttamasta Helsingissä

sijaitsevasta Kallion alueesta. Maantieteen tutkimuksessa kiinnostus alueellisia eroja kohtaan on aina ollut voimakas, mutta on Suomessa pääosin keskittynyt eroihin kaupunkien ja maaseudun välillä eikä niinkään kaupungin sisäiseen alueelliseen eriytymiseen. Myös sosiaaliepideemiologiassa ja kansanterveystutkimuksessa on pitkä traditio segregatiion tutkimisessa. Yhteiskuntatieteissä kiinnostus kysymykseen on ollut hyvin vähäistä Wariksen klassikoksi tulleen tutkimuksen jälkeen, kunnes se 90-luvulla alkoi lisääntyä (Karisto & Montén 1996). Helsingissä, Vantaalla ja Espoossa käynnissä olevista sosiaalisen erilaistumisen prosesseista on ilmestynyt parin viime vuoden aikana tutkimuksia (Lankinen 1997 & 1999; Vaattovaara 1998), ja aiheesta on tälläkin hetkellä käynnissä tutkimusprojekteja (Kortteinen & Vaattovaara 1999). Pääkaupunkiseudun ulkopuolisten kaupunkien osalta tilanne on kuitenkin suurelta osin hämärän peitossa.

Viime aikoina virinneeseen asuinalueiden välisiä eroja koskevaan kiinnostukseen voidaan nähdä useita syitä. 1990-luvulla Suomea koetellut syvä lama nosti työttömyyden korkealle tasolle. Vaikka työttömyys kosketti kaikkia alueita, se ei jakautunut kaupunkien sisällä tasaisesti, vaan keskittyi erityisesti joihinkin lähiöihin. Samaan aikaan oli nähtävissä merkkejä sosiaalisten ongelmien keskittymisestä näihin lähiöihin. Näkyvissä olleet kehityskulut stimuloivat urbaanista huono-osaisuudesta käytävää keskustelua. Toinen tekijä on mittaustekniikoiden kehittyminen. Yhä tarkempia tietojärjestelmiä on voitu käyttää erilaisten tekijöiden maantieteellisen sijainnin tarkasteluun. Nykyään erilaisia tilastotietoja yksilöistä ja perheistä voidaan yhdistää ja luoda hyvinkin kattava kuva määritellyllä maantieteellisellä alueella asuvista ihmisistä.

Suomalaisia kaupunkeja on perinteisesti pidetty kansainvälisesti verrattuna hyvin tasa-arvoisina.

Kaupunkien sisäiset erot ovat olleet verrattain pieniä, ja kehitys on kulkenut viime vuosikymmeninä parempaan suuntaan. Vuonna 1990 Helsingissä vallitsi sen tilastoidun historian sosioekonomisesti tasapainoisin tilanne (Lankinen 1997). 1990-luvulla tilanne kuitenkin muuttui. Laman aikana työttömyys kasautui erityisen voimakkaasti joillekin asuinalueille. Lisäksi havaittiin, että eri alueiden väliset tuloerot kasvoivat huolimatta siitä, että väestön tuloerot sinänsä eivät kasvaneet, vaan lama kosketti yhtä lailla kaikkia. Mari Vaattovaara (1998) löysi tutkimuksessaan talo- tai korttelikohtaisia köyhyystaskuja, jotka vuosikymmenen loppua kohden mentäessä näyttivät laajentuvan. Laman jälkeinen taloudellinen nousukausi näyttää eriyttävän alueita edelleen. Kyse ei ole kuitenkaan joidenkin alueiden absoluuttisesta heikkenemisestä, vaan jotkut alueet hyötyvät nousukaudesta nopeammin kuin toiset (Kortteinen & Lankinen & Vaattovaara 1999).

Segregaatiota on mitattu perinteisesti laskeamalla segregaatioindeksejä (esim. Friedrichs 1983). Suomessa viime vuosina yleistyneitä GIS-eli paikkatietojärjestelmiä on kehitetty eri tietolähteistä kerätyn ja jalostetun aineiston yhdistelyyn sekä visuaaliseen esittämiseen (ks. esim. Vaattovaara 1998; Rusanen & al. 1999a). Segregaation eli sosiaalisen erilaistumisen tarkastelussa tulokset riippuvat paljon valitun tarkasteluyksikön koosta. Yleensä alueiden väliset erot vähenevät aluekoon kasvaessa. Perinteisesti tarkastelut on tehty asuinalueitasolla (Lankinen 1997 & 1999), neliökilometrin kokoisten ruutujen perusteella (Rusanen & al. 1999a) tai 250 m x 250 m -suuruisiin ruutuihin perustuen (Vaattovaara 1998).

Oulun yliopiston maantieteen laitoksella tarkasteltiin kymmentä suurinta suomalaista kaupunkia neliökilometrin kokoisten ruutujen perusteella. Työttömyyttä, huoltosuhdetta ja tulo-tasoa tarkasteltiin ruuduittain huono-osaisuuden paikallisten ”pesäkkeiden” löytämiseksi. Asetettujen tilastollisten kriteerien perusteella huono-osaiseksi identifioituja ruutuja löytyi kymmenestä suurimmasta kaupungista yhteensä 43, kutakin kaupunkia kohden 0–14. Yksi kaupunki erottui tarkastelussa ylitse muiden. Lahdessa huono-osaisuusruutuja havaittiin peräti 14 (Rusanen & al. 1999a).

Miten kyseistä havaintoa sitten pitäisi tulkita? Ruutujen suurelle määrälle voidaan esittää vaihto-

ehtoisia selityksiä. Lahdessa on suhteessa koko maahan suuri työttömyys, mutta työttömyys leviytty tasaisesti koko kaupunkiin, jolloin syntyy suuri määrä huono-osaisuuskriteerit täyttäviä alueita. Toisaalta voidaan olettaa, että Lahdessa tulotaso on myös muuten kuin työttömyydestä johtuen alhainen. On myös mahdollista, että Lahdessa vallitsee voimakas polarisaatio eri asuin-alueiden välillä. Tällöin huono-osaisuus olisi Lahden sisällä voimakkaasti keskittynyt joillekin asuinalueille. Vastaavasti Lahdessa pitäisi tällöin löytyä joukko sosioekonomiselta asemaltaan vahvoja asuinalueita.

Tässä artikkelissa tarkastelun kohteeksi on valittu Lahti, jossa tehdyn havainnon perusteella näytti siis olevan erityisen paljon huono-osaisia alueita. Jotta Lahden tilannetta voitaisiin ymmärtää ja suhteuttaa suomalaiseen yhteiskuntaan, alueellisia eroja pyritään hahmottamaan kahdella tasolla. Ensin tarkastellaan Lahtea suhteessa muihin suuriin kaupunkeihin. Miten Suomen kymmenen suurinta kaupunkia sijoittuvat valittujen muuttujien suhteen ja mikä on Lahden asema suhteessa muihin? Tämän jälkeen tarkastellaan Lahden sisäisiä sosioekonomisia alueellisia eroja asuinalueitasolla. Onko Lahdessa havaittavissa asuinalueiden välisiä eroja työttömyyden, tulojen ja koulutuksen suhteen? Erityisesti kiinnostuksen kohteena on Liipolan lähiö, sillä artikkeli liittyy käynnissä olevaan Liipolaa koskevaan tutkimushankkeeseen, jossa tarkastellaan asuin ympäristön sosiaalista merkitystä asukkaiden näkökulmasta.

LAHTI SUHTEESSA MUIHIN KAUPUNKEIHIN

Työttömyys nousi laman aikana Lahdessa hyvin korkealle. Pahimpaan aikaan joka neljäs työvoimaan kuuluva oli työttömänä. Laman hellittäminen ei kuitenkaan näytä laskevan työttömyysastetta niin kuin on toivottu, vaan työttömyysaste pysytteli 1990-luvun puolivälin jälkeenkin kahdenkymmenen prosentin yläpuolella (taulukko 1).

Lahdessa oli vuonna 1997 kymmenestä suurimmasta kaupungista toiseksi korkein työttömyysaste. Lahti oli myös Tilastokeskuksen Suomen virallisessa tilastossa olevan kartan mukaan toiseksi eteläisin kunta, jonka työttömyysaste kuului pahimpaan luokkaan (yli 20 %). Pääkaupunkiseutu erottuu tarkastelussa omaksi ryhmäkseen. Parhain työllisyystilanne oli Espoossa, jossa alitet-

tiin vuonna 1997 kymmenen prosentin raja.

Työttömyysasteen ohella olennainen indikaattori on taloudellinen huoltosuhte, joka kuvaa työssä käyvien ja työmarkkinoiden ulkopuolella olevien suhdetta. Huoltosuhteen osalta pääkaupunkiseutu on edelleen omaa luokkaansa. Vantaalla ja Espoossa tilanne oli vuoteen 1997 mennessä palautunut jo lähes lamaa edeltäneelle tasolle: luvut lähentelivät vuoden 1989 koko maan keskiarvoa, joka oli 1,10. Lahdella yhdessä muiden ”pienempien” kaupunkien kanssa oli huonoimmat huoltosuhteet vuosina 1995–97, vaikkei aivan huonoin ollutkaan. Vuonna 1993, pahimmillaan, Lahden taloudellinen huoltosuhte oli 1,78, mikä merkitsi yhtä työssä käyvää henkilöä kohti lähes kahta työmarkkinoiden ulkopuolella olevaa.

Paljolti työttömyyteen, mutta myös moneen muuhun tekijään liittyvä sosioekonominen indikaattori on tulotaso. Tuloja voidaan tarkastella hyvin monella tavalla. Riippuen siitä, otetaanko laskelmissa huomioon talous- vai henkilökohtaiset tulot, voidaan saada hieman erilaisia tuloksia silloin, kun talouksien keskimääräinen koko vaihtelee eri kaupunkien välillä. Taulukossa 2 on tarkasteltu kymmenen suurimman kaupungin asukaskohtaisia keskituloja.

Kaupungit eroavat toisistaan keskitulojen osalta selkeästi. Kuvio on samansuuntainen kuin työllisyystilanteen tarkastelussa. Pääkaupunkiseutu erottuu omaksi ryhmäkseen, ja perää pitävät Lahti ja Pori, joissa keskimääräinen tulotaso jää kolmanneksen alemmaksi kuin esimerkiksi Espoossa. Yllättävää on Turun sijoittuminen näin alas huolimatta Lahtea ja Poria huomattavasti paremmasta työllisyystilanteesta.

Keskituloja tarkasteltaessa voi mahdollinen tulojakauman polarisaatioilmiö jäädä havaitsematta. Tämän vuoksi on myös hyödyllistä tarkastella, miten kunkin kaupungin asukkaat sijoittuvat eri tuloluokkiin (taulukko 3). Kaupunkien välinen järjestys muuttuu jonkin verran, kun kriteeriksi otetaan kahteen alimpaan tuloluokkaan kuuluvien osuus yhteensä. Lahdessa on yhteenlaskien eniten alimpaan ja toiseksi alimpaan tuloluokkaan kuuluvia ja vähiten ylimpään tuloluokkaan sijoittuvia.

Koulutettujen osuudessa on eri kaupunkien välillä selkeitä eroja (taulukko 4). Lahti sijoittuu myös koulutustason suhteen jakauman häntäpäähän. Tarkasteltaessa koulutuksen lisäksi keski-ikää havaitaan, että parhaimman koulutustason

Taulukko 1. Työttömyysaste 1995–1997

	1995	1996	1997
Espoo	13,1	11,5	9,4
Vantaa	15,5	14,2	11,9
Helsinki	17,6	16,6	13,9
Oulu	20,6	19,6	17,0
Turku	20,2	19,8	17,5
Tampere	21,3	21,2	18,3
Kuopio	21,6	21,3	19,2
Jyväskylä	21,4	22,2	20,4
<i>Lahti</i>	<i>24,4</i>	<i>24,9</i>	<i>21,5</i>
Pori	26,2	25,9	23,3

Lähde: Tilastokeskus: Suomi-CD

Taulukko 2. Asukkaiden keskitulot kaupungeittain 1996

Espoo	121 896
Helsinki	107 027
Vantaa	103 819
Oulu	90 714
Tampere	90 356
Jyväskylä	86 693
Kuopio	86 134
Turku	84 662
<i>Lahti</i>	<i>84 293</i>
Pori	83 211

Lähde: Tilastokeskus: Suomi-CD

omaavissa kaupungeissa on alhaisin keski-ikä. Poikkeuksen muodostaa Vantaa, joka sijoittuu seitsemänneksi koulutettujen osuuksia vertailtaessa, mutta jossa on lähes yhtä alhainen väestön keski-ikä kuin kärjessä olevassa Espoossa.

Suomen kymmenen suurimman kaupungin välisessä vertailussa näkyy selvästi pääkaupunkiseudun kuntien omaleimaisuus suhteessa muihin vertailussa mukana oleviin kaupunkeihin tulojen ja työllisyyden suhteen. Erityisesti Espoossa näyttää asuvan sosioekonomiselta asemaltaan vahvoja asukkaita. Siellä on myös selkeästi korkein koulutustaso, joka taas Helsingissä ja Vantaalla ei ole muita tarkasteltavia kaupunkeja parempi. Työllisyyden ja tulojen suhteen Vantaa ja Helsinki kuitenkin ovat vahvoilla, mikä kertoo siitä, että työllistyminen on pääkaupunkiseudulla mahdollista myös vähemmän koulutetuilla.

Tulot, koulutus ja työttömyysaste ovat tekijöitä, jotka liittyvät yhteen. Työttömyys koskee todennäköisimmin matalan koulutustason omaavia

Taulukko 3. Suomen 10 suurimman kaupungin väestön sijoittuminen tuloluokittain 1996, %

Kaupunki	Alin tuloluokka	Toinen tuloluokka	Edelliset yhteensä	Kolmas tuloluokka	Ylin tuloluokka
Espoo	16	20	36	23	41
Vantaa	18	23	41	25	34
Helsinki	24	26	50	23	26
Oulu	24	26	50	25	25
Kuopio	27	26	53	25	22
Pori	29	25	54	25	21
Tampere	28	26	54	24	22
Jyväskylä	31	25	56	22	22
Turku	30	27	57	23	20
<i>Lahti</i>	<i>30</i>	<i>28</i>	<i>58</i>	<i>23</i>	<i>18</i>

Lähde: Tilastokeskus: Suomi-CD

Taulukko 4. Vähintään keskiasteen tutkinnon suorittaneiden osuus 18 vuotta täyttäneistä 1996

Kaupunki	Vähintään keskiasteen tutkinnon suorittaneita, %	Keski-ikä vuotta
Espoo	73	34,2
Oulu	70	35,2
Jyväskylä	69	36,7
Kuopio	67	37,0
Tampere	66	38,5
Helsinki	65	38,3
Vantaa	62	34,5
Turku	62	39,5
<i>Lahti</i>	<i>58</i>	<i>39,3</i>
Pori	58	39,7

Lähde: Tilastokeskus: Suomi-CD

henkilöitä. Tämä taas aiheuttaa sen, että myös heidän tulotasonsa on alhainen. Tämä näkyy erityisen selvästi Lahdessa ja Porissa, jotka ovat samantyyppisiä, korkeasta työttömyydestä pitkään kärsineitä kaupunkeja. Ne pitävät perää työttömyyden, tulojen ja koulutuksen suhteen kaupunkien välisiä eroja tarkasteltaessa.

Taustalla on paljolti kaupunkien teollisuusvaltainen elinkeinorakenne. Lahteen muutti 60- ja 70-luvulla paljon teollisuuden työväestöä Itä- ja Pohjois-Suomesta. 90-luvun lama iski todennäköisesti juuri tähän joukkoon, joka alkaa olla jo ikääntynyttä ja jolla on suhteellisen alhainen koulutustaso. Laman aikana teollisuuden työpaikat vähenivät Lahdessa huomattavasti: vuosien 1987 ja 1994 välisenä aikana viidestätoista tuhannesta vajaaseen kymmeneen tuhanteen (Karisto & Sepänen 1996).

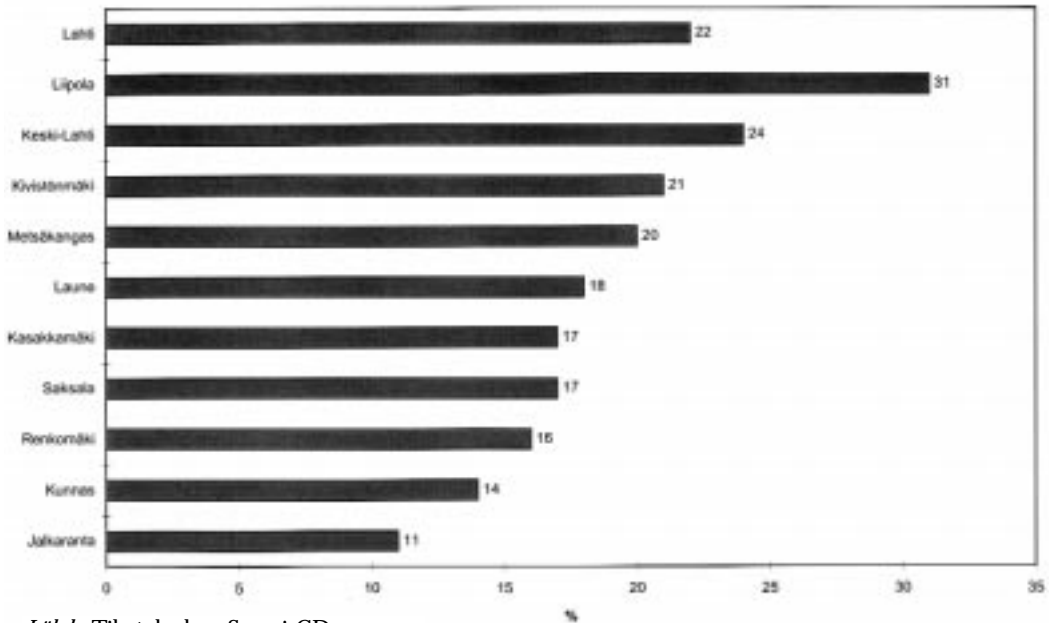
Laman hellittäessä Lahteen ei ole kuitenkaan syntynyt uutta yritystoimintaa niin kuin on toivottu. Lisäksi uudelleentyöllistyminen on ikääntyvän, vähän koulutetun teollisuustyöväestön kohdalla vaikeaa, vaikka työmarkkinat alkaisivat taas vetää. Lahti ei toistaiseksi ole houkutelut muuttajia muualta Suomesta. Jonkin verran muuttovoittoa Lahteen on tullut ympäristökunnista, mutta kokonaisuudessaan Päijät-Hämeen alue on kärsinyt muuttotappiosta, joka näyttää olevan kasvussa. Vuonna 1997 nettomuutto oli -1 ja vuonna 1999 jo -280. Laman ote ilmenee myöskin viimeaikaisessa asuntojen hintakehityksessä. Asuntojen hintojen nousu on ollut Lahdessa huomattavasti hitaampaa kuin esimerkiksi pääkaupunkiseudulla (Päijätuntari 2000).

LAHDEN SISÄISET ALUEELLISET EROT

Työttömyys, pienituloisuus ja matala koulutus-taso ovat tunnusomaisia piirteitä Lahdelle suhteessa Suomen suurimpiin kaupunkeihin. Mikä on sitten tilanne kaupungin sisällä? Lahden sisäisiä sosioekonomisia eroja tarkastellaan tässä yhteydessä asuinalueitasolla. Käytettävissä olivat tiedot sosioekonomisia eroja kuvaavista indikaattoreista postinumeroalueittain.

Tarkastelun kohteena olevat asuinalueet pyrittiin valitsemaan siten, että niistä kukin muodosti mahdollisimman selkeästi yhden postinumeroalueen sekä oli asuntokannaltaan mahdollisimman yhtenäinen (vähintään 75 % joko kerros- tai pientaloasutusta). Mukaan otettiin viisi kerrostaloaluetta ja viisi omakotitaloaluetta eri puo-

Kuvio 1. Työttömien osuus työvoimasta asuinalueittain 1997

Lähde: Tilastokeskus: Suomi-CD

lilta kaupunkia. Jalkaranta, Kunnas, Renkomäki, Kasakkamäki ja Laune edustavat pientalovaltaisia asuinalueita ja Saksala, Metsäkangas, Kivistönmäki, Keski-Lahti ja Liipola kerrostalovaltaisia asuinalueita.

Koska sosioekonomisia eroja kuvaava aineisto oli saatavissa postinumeroalueittain, tarkasteluun voitiin valita vain sellaisia asuinalueita, jotka olivat rajoiltaan yhteneväisiä jonkin postinumeroalueen kanssa. Tämän vuoksi kaikkia kaupungin asuinalueita ei voitu ottaa mukaan tarkasteluun, mikä on havaintoja tulkittaessa otettava huomioon. Kattavan sosioekonomisten erojen kuvauksen sijasta etsitään ”vihjeitä” siitä, löytyykö kaupungista asuinalueiden välisiä eroja. Mukaan on sen vuoksi pyritty valitsemaan mm. asuinalueen maineeseen ja asuntojen hintoihin perustuen statukseltaan mahdollisimman erilaisia asuinalueita.

Työttömyysaste

Lahden valtakunnallisesti korkean työttömyysasteen (21,5 % vuonna 1997, syksyllä 1999 työttömyysaste alitti 20 %:n rajan) jakautumisessa oli tarkasteltujen asuinalueiden tasolla selkeitä eroja (kuvio 1).

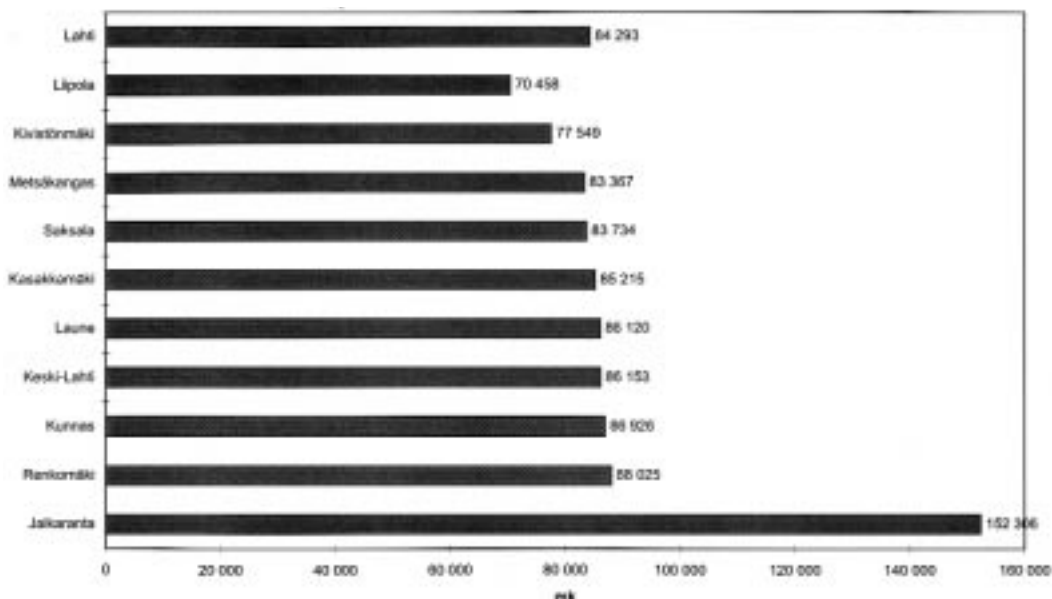
Vertailussa mukana olevista kymmenestä alueesta kahden työttömyysaste nousi korkeammaksi kuin työttömyysaste keskimäärin Lahdessa. Korkeimman ja matalimman työttömyyden alueiden erot olivat huomattavan suuret, 20 prosenttiyksikköä. Alueet eivät kuitenkaan jakautuneet työttömyysasteen perusteella selkeästi kahtia, vaan korkeimman ja matalimman työttömyysasteen alueiden välille sijoittuneiden alueiden työttömyysasteet jakautuivat suhteellisen tasaisesti ääripäiden välille.

Keskitulot

Seuraavassa tarkastellaan asukaskohtaisia keskituloja, jotka sisältävät valtionveron alaiset yritystulot, palkkatulot, eläkkeet, omaisuustulot ja työttömyysturvaetuudet yms. (kuvio 2).

Tulojen suhteen voidaan tehdä sama huomio kuin työttömyysasteen osalta. Jakautuminen on pääosin suhteellisen tasaista, yhdeksän aluetta kymmenestä sijoittuu enintään 20 000 mk:n päähän toisistaan tulotason suhteen. Muista alueista erottuu selkeästi erilleen korkeimpien tulojen alue Jalkaranta, jossa tulotaso on kaksinkertainen alhaisimman tulotason alueeseen nähden. Jalkaranta erottuu myös koko maan kattavassa vertai-

Kuvio 2. Keskitulot/henkilö asuinalueittain 1996

Lähde: Tilastokeskus: Suomi-CD

lussa. Se on yksi hyvätuloisimmista alueista Suomessa. Pääkaupunkiseudun ulkopuolisista postinumeroalueista se on listan ensimmäisenä (Tilastokeskus: Suomi-CD 1997).

Kansainvälisessä köyhyystutkimuksessa yleisimmin käytetty suhteellisen köyhyden määrittelmä määrittää köyhiksi ne henkilöt, joiden tulot ovat alle 50 prosenttia väestön keskitulosta (ks. esim. Kangas & Ritakallio 1999). Kun tarkastellaan köyhyttä asuinaluetasolla, olennaista on se, mihin verrataan. Kaupunginosia tarkasteltaessa luonnollisin vertailukohta on kyseessä olevan kaupungin keskitulot. Tässä artikkelissa tarkastelluista alueista minkään tulotasoa ei jää alle 50 prosentin kaupungin keskituloista. Päinvastainen ilmiö on kuitenkin näkyvissä, Jalkarannassa tulot ovat lähes kaksi kertaa niin suuret kuin koko kaupungissa keskimäärin. Vaikka suhteellisen köyhyden käsitettä sovelletaan lähinnä yksilötason köyhyttä tutkittaessa, asuinaluetasollakin köyhyttä tarkasteltaessa lienee mielekästä pitäytyä viiteryhmäteoriaan perustuvaan ajatukseen kontekstisidonnaisuudesta. Huono-osaisuus määritellään suhteessa siihen yhteyteen, johon tarkasteltava yksikkö on sijoittunut. 50 prosentin köyhyysraja ei kuitenkaan kokonaisiasuinalueita tarkasteltaessa ole mielekäs, sillä tarkasteluyksikön koon kasvaessa erot pienenevät, eikä näin

suuria eroja asuinaluetasolla todennäköisesti juuri esiinny.

Kun vielä tarkasteltiin eri asuinalueiden asukkaiden jakautumista neljään eri tuloluokkaan, havaittiin, että alimpaan tuloluokkaan kuuluvien osuuksien jakauma oli suhteellisen tasainen, eli pienituloisia asuu jokaisella asuinalueella. Sen sijaan ylimpään tuloluokkaan kuuluvien osuudet vaihtelivat alueittain enemmän, 14 prosentin ja 41 prosentin välillä.

Kuten kaupunkien välisessä tarkastelussa havaittiin, pienituloisuus on Lahdelle tyypillinen piirre. Suurituloisia (yli 200 000 mk vuodessa ansaitsevia) on Lahdessa vain noin neljä prosenttia asukkaista. Kymmenen tarkastelussa mukana olevan alueen välillä ei juuri ole näkyvissä suurta vaihtelua suurituloisten osuudessa (1–6 % alueen asukkaista), mutta edelleen Jalkarannan alue erottuu selvästi muista. Siellä suurituloisten osuus on 20 prosenttia alueen asukkaista.

Alueiden väliset tuloerot Lahdessa pysyivät laman aikana suhteellisen vakaina toisin kuin esimerkiksi pääkaupunkiseudulla, jossa tuloerot taloudellisen taantumun aikana kasvoivat. Tuoreimpien havaintojen mukaan erot ovat kuitenkin Lahdessa lähteneet kasvuun laman jälkeen (Rusanen & al. 1999b).

Koulutus

Lahdessa koulutustaso oli kymmenen kaupungin vertailussa alhaisin. Vain 58 prosenttia 18 vuotta täyttäneistä on suorittanut jonkin tutkinnon. Eri asuinalueilla vähintään keskiasteen tutkinnon suorittaneiden osuuksien vaihteluväli oli 49–70 prosenttia (taulukko 5).

Omakotitalovaltaiset alueet sijoituivat koulutuksen osalta selkeämmin kärkeen kuin esim. tulojen mukaan. Erot muodostuivat suurimmillaan 10 prosenttiyksikön suuruisiksi kerrostaloalueiden välillä ja samoin 10 prosenttiyksikön suuruisiksi omakotitalovaltaisten alueiden välillä.

Lahten sisäisessä tarkastelussa kaupunkien välisessä vertailussa todettu yhteys iän ja koulutettujen osuuden kanssa ei näytä toteutuvan. Kaksi korkeimman koulutuksen aluetta sijoittuvat lähes ikäjakauman kahteen ääripäähän, keski-iat poikkeavat niissä toisistaan kymmenen vuotta.

Korkeakoulututkinnon suorittaneita Lahdessa on hyvin vähän, keskimäärin 6 prosenttia asukkaista. Tarkastelluilla asuinalueilla korkeakoulututkinnon suorittaneiden osuudet ovat muuten lähes samansuuruiset, mutta jälleen erottuu yksi alue joukosta. Jalkarannassa korkeakoulututkinnon suorittaneiden osuus on 20 prosenttia asukkaista.

LOPUKSI

Lahti sijoittui kymmenen Suomen suurimman kaupungin välisessä vertailussa viimeisille sijoille. Pienituloisuus, työttömyys ja alhainen koulutustaso ovat tyypillisiä piirteitä Lahdelle. Ne olivat kuitenkin jakautuneet asuinalueiden välillä suhteellisen tasaisesti, mikä lienee syynä aiemmin havaittuun huono-osaisuusruutujen suureen määrään.

Huolimatta Lahdessa varsin yleisestä työttömyydestä ja pienituloisuudesta joillekin alueille huono-osaisuus näytti erityisesti kasautuvan. Varsinkin työttömyyden suhteen alueelliset erot olivat merkittäviä. Tämän artikkelin tarkastelussa mukana olleista alueista erottui Liipolan alue, johon työttömyys, pienet tulot ja alhainen koulutustaso kasautuivat. Vaikka Lahdessa yleensäkin työttömyysaste on korkea, Liipolan yli 30 prosentin työttömyysastetta voidaan pitää jo varsin huolestuttavana.

Huono-osaisuuden alueellista keskittymistä selvemmin Lahdessa näyttää tämän tarkastelun perusteella olevan näkyvissä hyväosaisten sijoit-

Taulukko 5. Vähintään keskiasteen tutkinnon suorittaneiden osuus asuinalueittain sekä alueella asuvien keski-ikä 1996

Asuinalue	Vähintään keskiasteen tutkinnon suorittaneita, %	Keski-ikä vuotta
Jalkaranta	70	41,8
Kunnas	64	31,9
Renkomäki	63	32,3
Kasakkamäki	62	34,0
Laune	60	32,3
Keski-Lahti	60	44,9
Saksala	56	40,5
Metsäkangas	56	40,3
Kivistönmäki	50	44,3
Liipola	49	38,4
Lahti	58	39,3

Lähde: Tilastokeskus: Suomi-CD

tuminen samalle asuinalueelle. Sosioekonomiselta asemaltaan korkeimmalle sijoittuva Jalkarannan alue erottui varsinkin tulojen suhteen muista paljon selkeämmin kuin jakauman toiseen ääripäähän sijoittuva Liipola. Jalkaranta erottuu myös valtakunnallisessa vertailussa: se on kaikkein hyvätuloisin postinumeroalue pääkaupunkiseudun ulkopuolella.

Vastakkain ovat toisaalta nopeasti ja yhtenäiseksi 60- ja 70-luvun vaihteessa rakennettu työväestön asuma-alue Liipola ja toisaalta vähitellen muotoutunut "hienostoalue" Jalkaranta. Liipola sijaitsi rakennusvaiheessaan vielä selkeästi erillään Lahden keskustasta, mutta viime vuosien aikana kaupunki on kasvanut alueeseen "kiinni". Lähelle rakennettu markettikeskittymä sekä juuri valmistunut moottoritie Helsinkiin ovat selvästi siirtämässä kaupungin painopistettä etelään päin, mikä saattaa tulevina vuosina vaikuttaa myös Liipolan asukasrakenteeseen. Kiinnostus asuinalueita kohtaan tulee lisääntymään, mikä vaikuttaa esimerkiksi omistusasuntojen hintoihin. Tähän mennessä Liipolalla on ollut huonon asuinalueen leima, mikä on toistaiseksi vielä vaikuttanut asuntojen haluttavuuteen huolimatta siitä, että alue sijaitsee kuitenkin melkein keskustassa ja on väljästi rakennettu ja luonnonläheinen.

Tyypillistä tarkastelussa huonoiten sijoittuneille alueille on, että niillä vuokra-asunnoissa asuvien osuus on suurin. Yhteen kietoutuvat toisaalta matala koulutustaso, pienet tulot, korkea työt-

tömyys sekä vuokra-asuminen ja toisaalta taas hyvä koulutus, hyvät tulot, hyvä työmarkkina-asema sekä omistusasuminen. Mielenkiintoinen kysymys tässä yhteydessä on keskusta-asumisen status pääkaupunkiseudun ulkopuolella. Tarkastelussa mukana ollut Lahden keskustaan sijoittuva asuinalue erottuu selvästi muista kerrostalo-alueista. Käytettyjen indikaattoreiden perusteella Lahden keskustaa ei voi luonnehtia selkeästi eliittiasumispaikaksi kuten esimerkiksi Helsingin keskusta-alueita. Tähän vaikuttaa mm. Lahden keskustan asuntokanta. Siihen kuuluu paljon pieniä omistusasuntoja, joissa asuu suhteellisen pienituloisia vanhuksia. Lisäksi suuri osa keskustaa-asunnoista on yksityisten omistajien tai yritysten vuokra-asuntoja, joissa asukkaiden vaihtuvuus on suurta ja asukkaat ovat sosioekonomiselta asemaltaan heikkoja.

Pohjoismaisessa asuntopolitiikassa tavoitteena on ollut segregaaion välttäminen. Ihanteena pidetään sitä, että samoilla asuinalueilla asuu erilaisia ryhmiä. Alueellista erilaistumista halutaan välttää, sillä mitä vahvemmin muodostuu homogeenisiä asuinyhteisöjä, sitä tiukemmiksi rajojen "meidän" ja "muiden" välillä pelätään muodostuvan. Erityisesti etnisten vähemmistöjen kohdalla on kuitenkin käyty paljon keskustelua siitä, onko asuminen samaan ryhmään kuuluvien kanssa aina katsottava negatiiviseksi ilmiöksi. Yhteinen kulttuuritausta tai kieli voi luoda turvallisuuden ja yhteisyyden tunnetta ja edistää siten hyvinvointia. Palvelurakenteen kannalta voi myöskin olla helpompaa luoda "täsmäpalveluita" alueille, joissa tarvitaan esimerkiksi vieraskielistä opetusta. Siitä, että hyvän sosioekonomisen aseman omaavat asukkaat keskittyvät samoille asuinalueille, ei yleensä ole kovin huolissaan. Sen sijaan sosioekonomisen segregaaion toinen puoli, huono-osaisuuden keskittyminen, aiheuttaa kasvavaa huolta myös Suomessa.

KIRJALLISUUS

Andersson, Eva & Borgegård, Lars-Erik & Hjort, Susanne: Boendesegregation. En litteraturöversikt och begreppsanalys. Umeå: Gerum arbetsrapport, 1997

Andersson, Eva & Borgegård, Lars-Erik & Hjort, Susanne: Boendesegregation i de nordiska huvudstadsregionerna. Umeå: Gerum Kulturgeografi 1998: 2

Friedrichs, Jürgen: Stadtsoziologie. Opladen: Leske + Budrich, 1995

Friedrichs, Jürgen: Stadtanalyse. Soziale und räum-

Tässä artikkelissa erityisen kiinnostuksen kohteena oli Liipolan alue, joka jo kaupunkien välisessä vertailussa huonosti sijoittuneen Lahden sisälläkin sijoittui tarkasteltavista alueista sosioekonomiselta asemaltaan heikoimmaksi. Tyypillistä sille on korkea työttömyys ja alhaiset tulot ja koulutustaso suhteessa muihin alueisiin ja kaupunkiin keskimäärin. Mitä tämä sitten merkitsee alueen asukkaalle? Liipolan asukkaalle suunnatun kyselyn mukaan asukkaat kuitenkin pääosin viihtyvät hyvin asuinalueellaan eivätkä juuri olleet ai-keissa muuttaa sieltä pois. Sen sijaan he ovat hyvin tietoisia alueen huonosta maineesta, kokevat sen hyvin negatiivisena ja toivovat maineen tulevaisuudessa muuttuvan (Seppänen 1999). Myös tähän tapaukseen voidaan soveltaa etnisten vähemmistöjen yhteydessä käytyä keskustelua. Miksi olisi ainoastaan negatiivista, että alueen asukasrakenne on homogeeninen? Esimerkiksi asuminen matalan tulotason alueella silloin, kun itsellä on pienet tulot, voi olla monessa mielessä helpompaa. Myös työttömyydestä voi olla helpompi selviytyä silloin, kun asuinympäristössä on muitakin työttömiä.

Vaikka Liipola sijoittui vertailussa työttömyyden, tulojen ja koulutuksen suhteen jakauman toiseen ääripäähän, eivät erot muihin alueisiin olleet niin dramaattisia, kuin alueen maineeseen perustuvan ennakkokäsityksen mukaan olisi voinut olettaa. Liipolaan on viime vuosien aikana satsattu paljon, nyt päättyvässä olevassa lähiöprojektissa on parannettu sekä asuin- että sosiaalista ympäristöä. Alueen imago on kuitenkin aina sosiaalinen konstruktio, eikä vakiintunut, jopa monen sukupolven aikana tuotettu todellisuus uusiudu kovin nopeasti. Kerran muotoutunut imago säilyy pitkään, vaikka sen perustana olevat ominaisuudet muuttuisivatkin.

liche Organisation der Gesellschaft. 3. Auflage. Opladen: Westdeutscher Verlag, 1983

Kangas, Olli & Ritakallio, Veli-Matti: Sosiaalipolitiikka vai rakenne? Tulonsiirrot, rakennetekijät ja köyhyys Pohjoismaissa ja Ranskassa. Sosiologia 36 (1999): 1, 2–18

Karisto, Antti & Montén, Seppo: Lukioon vai ei. Tutkimus alueellisista eroista helsinkiläisten lukionkäynnissä ja lukiolakkautusten vaikutuksista. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 1996: 6

Karisto, Antti & Seppänen, Marjaana: Lama-ajan Lahti. Teoksessa: Marian ja Aleksin askelissa. Lahtelaiset kirjoittavat. Lahti: Kirkko- ja kaupunkineuvottelukunta, 1996

Kortteinen, Matti & Vaattovaara, Mari: Onko pääkaupunkiseudun kehityssuunta kääntymässä? Teoksessa: Näkökulmia kaupunkitutkimukseen. Kaupunkitutkimusfoorumi 1999. Kaupunkipolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu 5/99

Kortteinen, Matti & Lankinen, Markku & Vaattovaara, Mari: Pääkaupunkiseudun kehitys 1990-luvulla: Kohti uudenlaista eriytymistä. Yhteiskuntapolitiikka 64 (1999): 5–6, 411–420

Lankinen, Markku: Asumisen segregaatoinen tila ja kehityssuunnat. Teoksessa: Taipale, Karin & Schulman, Harry (toim.): Koti Helsingissä. Urbanin asumisen tulevaisuus. Helsingin kaupungin tietokeskus 1997

Lankinen, Markku: Lähiöt muuttuvat ja erilaistuvat. Ympäristöministeriön monisteita 1999: 52

Musterd, Sako & Ostendorf, Wim: Segregation, polarisation and social exclusion in metropolitan areas. In: Musterd, Sako & Ostendorf, Wim (eds.): Urban segregation and the welfare state. London: Routledge, 1998

Päijätuntari: Teknillinen korkeakoulu, Lahden keskus <http://www.aluenet.com/puntari/asuntomarkkinat.htm> (17.3.2000)

Rusanen, Jarmo & Muilu, Toivo & Naukkarinen, Arvo & Colpaert, Alfred: Huono-osaisuuden paikalliset pesäkkeet. Tietoaika 1999: 6. 1999a

Rusanen, Jarmo & Muilu, Toivo & Naukkarinen, Arvo & Colpaert, Alfred: Tuloerot kasvavat kaupungissa. Tietoaika 1999: 11. 199b

Seppänen, Marjaana: Asuinalueen sosiaalinen merkitys. Julkaisematon käsikirjoitus 1999

Skifter Andersen, Hans & Ærø, Thorkild: Hvorfor koncentreras de dårligst stillede i bestemte by- og boligområder? – Om segregation og årsagene til den. I: Kristensen, Hans (red.): Bypolitik, kvarterløft og velfærd. SBI-rapport 312. Hørsholm: Statens byggeforskningsinstitut, 1999

Vaattovaara, Mari: Pääkaupunkiseudun sosiaalinen erilaistuminen. Ympäristö ja alueellisuus. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 1998: 7

Waris, Heikki: Työläisyhteiskunnan syntyminen Helsingin Pitkän sillan pohjoispuolelle. Osa I. Historiallisia tutkimuksia. Helsinki: Suomen historiallinen seura, 1932.